

Жарко ЂУРОВИЋ*

САТИРИЧНИ ДИСКУРС У ЉУБИШИНОЈ ПРИПОВИЈЕСТИ „КРАЂА И ПРЕКРАЂА ЗВОНА”

Апстракт: *Раг се односи на њумачење Љубишине ѝриповијести са необичним садржајем, који је значен у њеном наслову. За разлику од неких друћх Љубишиних ѝроза, које сликају амбијент њејовој завичаја са видним наїласком анејдоїталне нарације, у овој ѝриповијести ѝримјейна је иронијско-сатиричка црїа, будући да је сама тема дикћирала ѝтакву (граїоцјену) условносї.*

Кључне ријечи: *крађа, ѝрекрађа, звона, вјерници, црква, Бої, Поборани, Љешљани*

Многи наши писци узимали су прошлост као матрицу стваралачког чина. То није изненађујућа ствар. Пролслост се открива разноликошћу идеја и темата и као таква у позицији је да понуди не само стварне него и могуће облике спознаје. Безмало све Љубишине приповијести које су везане за црногорско-приморско тло носе карактер временске минулости („Шћепан Мали”, „Продаја патријаре Бркића”, „Кањош Мацедоновић”, „Скочивојка” и друге). Међутим, треба знати да се прошлост у литератури може преименовати и у презентски медиј, разумије се ако је прати дубока доживљајна пројекција. Она се код Љубише лепезасто ширила, нарочито у оним сегментима гдје се психолошки атласирају људске судбине. Одиграна згода, дострујала до пишчеве знатижеље, путем предања или на други начин, постаје оса која оснажује дух приче и причања.

Љубишино причање и о најобичнијим стварима је вишеслојно. Он у њега уноси елементе драме која се граничи са фантастиком. То је исказано у кључу традиционалне синтаксе, што јој повећава драж кому-

же се чвршће везати за њега него уметношћу”, што би могло да стоји као стваралачки *credo* изнад читавог стваралачког опуса Ериха Коша.

* Редовни члан ЦАНУ

никацијске моћи. Причу индукује лик, један или њих више, стварајући више набоја гротескног карактера. У приповијести „Крађа и прекрађа звона” писац је највећма препознатљив по тој особини. Сплет сложених околности упућује људе како да нађу излаз у лавиринтима живота. Крађа звона није што и крађа фрута. Овдје је измијешано људско са бојим, што дилему чини још тајанственијом и теже рјешивом.

Сложићемо се са мишљу да се без времена не може замислити постојање ниједне стваралачке врсте, па ни врсте приповијесног казивања. Код Љубише се вријеме не зауставља у својој прогресији. Оно увијек изнађе нове кругове животних мистерија, какве су, рецимо, потенциране у наведеној приповијести. Вријеме конституише начела, морална и друга. Писац превасходно експлоатише етичка, с обзиром да су она збир других подзнакова – храброст, довитљивост, осјећајности. Зависно од тога шта је Љубиша увео у фабулацијско поље приповијести. Овдје је увео благи вид гротеске, рачунајући да ће путем ње успјешније разријешити дубину драме и причу привести природном крају, по оној већ у народу одомаћеној истини: *ко штиа чини што и дочека*. За нас је важно да је писац сликане догађаје пресвукао фином имагинацијском скрамом, тако да је приповијест добила у снази и љепоти.

Љубишино вријеме у овој и у другим приповијестима више диктира догађај него временска назнака. Он се држи реалистички засноване мотивације, посебно у портретисању јунака, именованих и неименованих, Поборана и Љешњана. И једна и друга страна крађу и прекрађу звона сматра витешким чином. У црногорском историјском трајању звоно је синоним вјере па и егзистентни знак. Отуда пишчево чврсто везивање за тај мотив. Он је у маркирању овог оригиналног мотива испољио снажне интуицијске засјеке и тиме причаном дао почетак освједочене истине. Интуицијом је осјећање казивача приповијести добило лирски обогаћену лексику. По томе је знан и по томе је с правом цијењен.

Вријеме и све што оно означава тражи вјерни отисак у ствараочевом изразу. Он је код Љубише у спирали свјеже доживљајне струјности. Дејствен у сваком погледу. Све што је са таквим обиљежјем иманентно је само писцима високог стваралачког умијећа. Писац је дубоко разумио вријеме и зато је дубоко осјећао предмет који обликује. При томе је користио шалу, иронију и друге креацијске обрасце, не западајући у баналност. Ријеч је о прози господственог стила и језика.

Како нема довршеног времена, тако нема ни довршеног бића. Биће је увијек отворено за ново искуство и за нове релеје памћења. Тиме се очувава и обнавља дух. Љубиша на тој подлози заснива своје припови-

јесне визије, оснажујући њихове унутрашње координате и синхронизујући ритам нарације са идејом приповијести. Он уводи у приповијести сјећање као важан атрибут причања. Сјећање без осјећања означавало би „празан ход”. Осјећање служи Љубиши као ослонац приче. Сјећање и осјећање подведени су под исти тематско-исповиједни трем. Ту су смјештени не само обичајни биљези завичаја него је наглашена, у пуном облику, драма паћеничког живљења. Појам живљења је у непосредној вези и са мудрошћу опстанка. Можда је преко крађе и прекрађе звона дијаграмирана једна таква условност.

Многе колоплете живота, личне и групне, Љубиша је вјешто унио у приповијесну мисао. Потврђујући је позваћемо се на Паскала, који каже да се начела осјећају а тврдње закључују. Као писцу мајсторске однегованости, Љубиши су морална начела својих племенштака, а и других, била ближа. Важан је интензитет осјећања. У онима јачим откривају се конфликтне ситуације, а конфликт је, знамо, стожер сваке добре приче.

Рекли смо за Љубишу да углавном слика минули свијет, али тако што сликаном даје маштени флуид. Он динамизује радњу и огранава исповједне суштости. У приповијести са изразитим маштеним флуидом спада и наведена приповијест. У њој налазимо више маркација. Најдоминантнија је гротескна. Она највише опостојава у подтексту.

Да црква и вјера чврсто запосиједају осјећањима, да њима понекад и ирационално владају, рјечити је примјер ове Љубишине приповијести. Звона као црквена реликвија заузима средишно мјесто у опсесијама вјерујућих људи. Ако га племе нема (звона спада у приоритетне реликвије), треба да га има у посједу, макар и преко крађе. Она се врши под окриљем божје милости, па се сматра да није грешна. Тако су мислили Љешњани кад су се запутили у авантуру крађе звона. Тако су резоновали и Поборани кад су вршили њихову прекрађу.

Иако је ријеч о крађи која је могла имати кобне посљедице, тај уистину невесели чин добија статус подвига. На посљедице се није мислило. Балзак посљедице сматра удесом, а не животом. И Љубиша их очито сматра таквим. Али и удесу егзистира живот. Истина, рањив и суморан. Крађа звона је врста удеса. Парадоксално звучи помисао да крађу може оправдати божји опрост. Писац се држао гледишта да су звона постала именоване живота. Обема странама стало је до хвале Свевишњег!

Гротескно се манифестује у исказу једног Љешњана „да у приморју црква и звона има као малог доба”. Не разумије се ни чудно ни грешно. Црта гротескности добија градацијско усијање искошеном исповјешћу једног од актера крађе: „Богу је свеједно да ли звона красе цркву

Светог Јована или Свете Петке”. Писац је исповијест овог јунака ситуирао у надреалан контекст, са гротескном обојеношћу. То је приповијести дало латентну напетост, гдје се брише међа између порока и врлине.

Читајући ову приповијест имамо утисак да се налазимо у амбијенту легенде, гдје се стварно и маштено понашају по принципу спојених судова. Маштени елеменат стварност чини нестварном. Све постаје релативно загонетно. То бесумње надјачава свијест и њене логичке резоне. Па ипак, ниједна спознаја није без недоумице. Ни она о заметању уљаника када ће један од јунака рећи да су потребна три улишта за напредак пчеле: куповно, даровно и крадовно. У тој психолошкој досјетци уграђен је гротескни код. У приповијести оваквог садржаја препознајемо и иронијски дискурс. Један ће од јунака рећи: „Још нијесам чуо да се крађом цркве красе”.

Шта казује ова Љубишина приповијест? Казује да људи не владају довољно собом. Постају друга бића у које се угнијездио порок. Није ли гротескно прилагођавати бога својим пороцима, иако ће сви о њему узвишено рећи.

Слиједимо даље дух и значење ове приче. Има тренутака када појединца или групу обузме зараза пустоловине. Вјерско је овдје било мамац да се та зараза разбукта и постане једна виша комедијска игра, у којој се част брани нечасном радњом. У питању је један ирационалан синдром, од чијих се влакана такође састоји живот. И немогуће ствари постају могуће, бар када је човјекова природа у питању. Иза непромишљене авантуре Љешњани су смјестили бога, мислећи да ће тако успоставити склад са собом. Бог се најчешће призива у гријеховима!

Ова приповијест је настала из такве матрице. Она слика призор екстремне људске порочности маниром поетске инвенције и зато његова приповијест омамљујуће дјелује. И кад сјенчи људе и кад лирски кристализује заводљивост природе. Дајемо један сегмент такве кристализације: „На једној узноситој ливади лежи црква Света Петка, која се до по ње бијели као лабуд уз мјесечну свијету, а од по ње осјениле је гране високог и густог јаблана”. Оваквим описима Љубиша је омекшавао силину незадовољства и једне и друге стране, крађене и оне друге, дајући приповијести својство спонтане пулсације. То је у природи писаца који умију радњу и израз да доведу до максималне хармонизације. Љубиша тај захтјев највећма остварује кроз дијалог, који је шкрт, али зато функционалан и у психолошком и језичко-нарацијском смислу.

Ређајући згоде, писац интензивира њихове гротескне супstrate, не испуштајући из вида ни суптилно кадрирање иронијских назнака. Јед-

ну од њих издвајамо а односи се на звоно. „Треба га опучити да не звучи ни нама ни њима”, каже наљућени Поборанин.

Ако желимо да схватимо Љубишу, да посвојимо његову разуђену приповијесну мапу, морамо свијет његове прозе видјети као свијет визионарског одређења, а не пуких анегдотских биљежења. Његове приповијести дубоко урањају у живот, а привид митскога даје им снагу неодољиве привлачности. Имамо утисак да се у њима прожима машта и живот у пуном интензитету и са богатим унутрашњим озарјима. Блиске су уху и духу оних који знају шта је врлина лирског приповијесног медија. У антологијске домете спада и приповијест *Крађа и прекрађа звона*. Није лако пронаћи мјеру у сликању дијаболике живота, а њу је Љубиша маестрално пронашао, отјелотворивши свијест свога поднебља кроз упечатљиве визије и мајсторски утемељену фабулу. Ријеч је о свијету чија се енергија снажно еманира у визурама снажних приповијесних интеграта.

Žarko ĐUROVIĆ

SATIRIC DISCOURSE IN LJUBIŠA'S NOVEL
“STEALING AND OVER STEALING OF THE BELLS”

Summary

Although the motive of this Ljubiša's narrative is quite unusual for the Montenegrin circumstances, the author has taken it over from the very life, by giving it ironic-satiric colour.

The stealing and over stealing of church bells is been executed under the alleged God's mercy, thus, minimizing the blame to its actors, which represents a sort of paradox. Although the narrative is of complex psychological structure, Ljubiša has maintained in it a calm narration flow and nice artistic weaving.

